

የአድዋ (Adwa) ጦርነት፡- የአውሮፓ ቅኝ ግዛትን በመቃወም የኢትዮጵያ አሸናፊነት፤

Emperor Menelik II of Ethiopia

እንደ አውሮፓውያን የቅኝ ግዛት ዘመን በዓለም አቀፍ ደረጃ ጥሩ በተስፋፋበት ዘመን ታላቋ ብሪታንያ፣ ፈረንሳይ፣ ጀርመን፣ ቤልጂየም፣ ኢጣሊያና ፖርቹጋል እ.ኤ.አ. በ 19 ኛው ክፍለ ዘመን ሰፊ የአፍሪካን፣ የላቲን አሜሪካንና የእስያ ክፍሎችን በቅኝ ግዛት ተይዘው ነበር።

በአፍሪካ ቀንድ ግን እስከ ዛሬ ድረስ ሉዓላዊነቷን ማስጠበቅ የቻለች ሀገር የኢትዮጵያ ኢምፓየር ወይም ኢትዮጵያ የምትባል ሀገር ነች። ነፃነቷን እንዴት ማስቀጠል እንደቻለችና በአፍሪካ ብቸኛ የአውሮፓ ቅኝ ግዛት ሆና የማታወቅ ሀገር ነች። ይህ ጽሁፍ ደግሞ ታዋቂው "የአድዋ ጦርነትን" ለማስረዳት ያለመ ነው። የዓድዋ ጦርነት በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ በቅኝ ግዛትነት ሀገሪቱን ከባህልና ከማንነት መጥፋት ያዳከበትና የዚህ ጦርነት የተካሄደበት ወሳኝ ወቅት ስለነበር የዚች አፍሪካ ሀገር በአውሮፓ ቅኝ ግዛት ላይ ወሳኝ ድል አስመዝግባለች። እ.ኤ.አ በ 19 ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መገባደጃ ላይ ጣሊያን በምስራቅ አፍሪካ አካባቢ ፍላጎት ማሳየት ጀመረች። በ 1869 የስዊዝ ካናል ከተከፈተ በኋላ የጣሊያን የመርከብ ኩባንያ “ሩባቲኖ” (ኤርትራ ውስጥ) የአሰብ ወደብን በመከራየት አፍሪካ ቀንድ ላይ በንግድ ልውውጥ ደረሰችና በኋላም የኤርትራ ወደብ አሰብን ከራሂታ ሱልጣን ገዛት። ድርጅቱ በባርነት በተያዙ ሰዎች ለመገባደጥና የጦር መሳሪያዎችን በመቆጣጠር እንዲሁም ከአሰብ ወደብ

በመነሳት ወደ ኢትዮጵያ መሀል ምድር በማስፋፋት የእርሻና የማዕድን ሃብቶችን ለመበዝበዝ ያለመ ነበር።

እ.ኤ.አ በ 1882 የጣሊያን መንግስት ወደቡን ከ "ሩባቲና" ኩባንያ በመግዛት በአፍሪካ ቀንድ ላይ ለጣሊያን ቅኝ ግዛት የመጀመሪያውን ግንባታ በይፋ ማስቀመጥ ቻለች (vgl. ቬስታል፣ 2005፣ ገጽ.22 እና ሚልኪያስ፣ 2005፣ ገጽ.40)።

በ 1884-1885 በተደረገው የበርሊን ኮንፈረንስ የአውሮፓ መንግስታት የአፍሪካን አህጉር እርስ በርስ ሲከፋፈሉ ኢትዮጵያ ለጣሊያን ተሰጥቷል። ጣሊያን ከአሰብ ወደብ በመነሳት ወደ ዋናው የኢትዮጵያ ግዛት ቀስ በቀስ ለመታገል ወታደራዊ ኃይሏን መጠቀም ነበረባት። በዚህ ጊዜ የኢትዮጵያ ገዥ ንጉሠ ነገሥት ዮሃንስ፣ ከታላቋ ብሪታኒያ ጋር በመሆን ተጨማሪ የጣሊያን ግስጋሴና ወታደራዊ መስፋፋትን ለመከላከል ዲፕሎማሲያዊ መፍትሄ ለማግኘት ፈለጉ (vgl. ቬስታል፣ 2005፣ ገጽ.22 ረ)።

ነገር ግን የአጼ ዮሃንስ ትኩረት በምስራቅ ሀገሪቱ ከነበሩት ጣሊያኖች ወደ ምዕራቡ የሀገሪቱን ክፍል ወደምትገኘው መሀዲ (ሱዳን) እንዲመራ አደረጉ። አጼ ዮሃንስ መጋቢት እ.ኤ.አ 1889 በመተማ ከማህዲ ጋር ባደረጉት ጦርነት ህይወታቸው አለፈ። ከዚያም ጣሊያን ተጽዕኖ ለማድረግ ከኢትዮጵያ ጋር ለመደራደር እድሉን አገኘች። የሸዋ ክፍለ ሀገር ንጉስ ምኒልክ አጼ ዮሃንስን ተክተው የነገሡት አዲሱ የኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት ዳግማዊ አፄ ምኒልክ ሆነው ተሾሙ። ይህ በዕንዲህ እንዳለ ጣሊያናዊው ፒዩትሮ አንቶኒሊ አፄ ዮሐንስ በህይወት እያሉ ዳግማዊ አፄ ምኒልክን ለመቆጣጠር ሲሞክር ነበር።

እና ምኒልክ የሰለሞንን ዙፋን ላይ ከአፄ ዮሃንስ እጅ የሚረከቡ ከሆነ ጣሊያን በኢትዮጵያ ላይ የሚኖራትን ውል የሚያረጋግጥ ስምምነት ከምኒልክ ጋር ተደራደሩ (vgl. ሚልኪያስ፣ 2005፣ ገጽ.44)። ይህ ስምምነት በውጫሌ ከተማ ስለተፈረመ የውጫሌ ውል ተብሎ በታሪክ ተመዝግቧል (vgl. ቬስታል, 2005, ገጽ 24)። ዳግማዊ አፄ ምኒልክ በቀይ ባህር በአሰብ ወደብ ዙሪያ የጣሊያን መስፋፋት ቢያዩም እ.ኤ.አ በ 1889 ግን ጣሊያኖችን በወታደራዊ ሃይል እንዳይዋጉ ወስነው ነገር ግን በስምምነቱ መሠረት ምላሽ ለመስጠት ወሰኑ። አፄ ምኒልክ የኮንትራት ስምምነቱን ጥያቄ ተቀብለው የውጫሌ ውል በአማርኛ እና በጣሊያንኛ እንዲጻፍ አደረጉ። በዛን ጊዜ ጣሊያኖች ምፅዋና ሀንሰን (በአሁኗ ኤርትራ ውስጥ ያሉ ከተሞች፣ ያኔ ኢትዮጵያ ግዛቶች የነበሩ) ተቆጣጠሩ።

ስምምነቱ ጣሊያኖችን ወደ ኢትዮጵያ መሀል እንዳይገቡ ዋስትና ለመስጠት የታሰበ ነበር (vgl. ፍራንሲስ, 2002, ገጽ 9)።

እንዲሁም በሰሜን ኢትዮጵያ የሚገኘውን መሬት ለጣሊያን በልግስና መስጠት፣ በተቃራኒው ከጣሊያን 800,000 ዶላር ብድር በመጠየቅ ግማሹ የጦር መሳሪያ እና ጥይት እንዲገዛበት ነበር። ነገር ግን በአንቀጽ 17 ላይ በጣሊያን ሕገ መንግሥት ዳግማዊ አፄ ምኒልክን በጣሊያን ጣልቃ ገብነት ብቻ በውጪ ግንኙነት እንዲፈጠሩ ባደረገው የአማርኛ እና የጣሊያን ትርጉም ላይ ትንሽ ነገር ግን በጣም አሳሳቢ ልዩነት ነበረው። በአማርኛው ትርጉም እንደተቀመጠው ኢትዮጵያ በውጭ ጉዳይ ፖሊሲ ጣልያንን ልታሳትፍ እንደምትችል ተገልጿል (vgl. Vestal, 2005, ገጽ 24 እና Francis, 2002, ገጽ 9)። የውጫሌ ውል ተርጓሚው ግራዝማች ዮሴፍ ንጉሴ አማርኛ እና ፈረንሳይኛ ብቻ ስለሚናገር ጣልያንኛ መናገር ስለማይችል የአማርኛውን ትርጉም ወደ ጣሊያንኛ ሊተረጎም አልቻለም።

ከዚህ በመነሳት በትርጉሙ ላይ 'ስህተቱ' በጣሊያን በኩል ታቅዶ ነበርና ጣሊያን ግራዝማች ዮሴፍ ንጉሴ የአማርኛውን ትርጉም ወደ ጣልያንኛ ተርጉሜአለሁ ብሏል በማለት አሥረግጠው ይናገራሉ (vgl. ሚልኪያስ፣ 2005፣ ገጽ 46)።

በመጀመሪያ ይህ የስምምነቱ ልዩነት በኢትዮጵያ ትኩረትን የሳበ ሳይሆን እ.ኤ.አ በ 1893 ዓ.ም አፄ ምኒልክ የውጫሌ ስምምነትን አውግዘው ብድሩን በሦስት እጥፍ ወለድ ከፈሉና ከዛ በኋላ ከሩሲያ፣ ጀርመንና ቱርክ ጋር ለመደራደር ይፈልጋሉ። ስለዚህ ጣሊያን የኢትዮጵያ ጠባቂ አድርጋ ስላወጀች ይህንን ልትቀበል አልቻለችም (vgl. ቬስታል፣ 2005፣ ገጽ.25)። ስለዚህ ጣሊያን የኢትዮጵያ መሪዎችን (የተለያዩ ንጉሦችን) በንጉሠ ነገሥቱ ላይ እንዲነሱና በጋራ በመስራት የተለያዩ ንጉሣዊ ትብብር ትልቅ ጥቅም እንደሚሰጥ በማስረዳት ቃል ገባ። በአንጻሩ አፄ ምኒልክ ከጣሊያን እየመጣ ያለው አደጋ እጅግ የከፋ መሆኑን እና

ንጉሶቹም ከንጉሠ ነገሥቱ ጋር ተባብረው መከላከል እንዳለባቸው ነገሥታቱን አሳምነው ሀገሪቱ እንደሌሎች የአፍሪካ ሀገራት በአውሮፓ አገዛዝ ስር እንዳትወድቅ ታደገዋል (vgl. ቬስታል፣ 2005፣ ገጽ 25 ረ)። አሁን የሚታየውን የትርጉም ልዩነት ለመቀየር አፄ ምኒልክ በወቅቱ የጣሊያን ንጉስ የነበሩትን ኡምቤርቶን አነጋገሩ። ሆኖም ግን ምንም አይነት ለውጥ አልተደረገም ምክንያቱም ስምምነቱ ቀደም ሲል የተደነገገ በመሆኑና ቢለወጥ የጣሊያኖችን ኩራት የሚያሰድብ በመሆኑ ነበር (vgl. ፍራንሲስ፣ 2002፣ ገጽ.11)። በውጫሌ ውል የአገራቸውን ነፃነትና ሉዓላዊነት የተመለከቱት ምኒልክ፣ የውጭ ጉዳይ ፖሊሲያቸውን ከጣሊያን ነፃ በሆነ መንገድ በመምራት እንደ ነፃ አገር መብታቸውን ተጠቅመው መቀጠል ይፈልጋሉ። የኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት እቴጌ ጣይቱም ለጣሊያኖች ትምክህታቸውን ሊጠቅሱ ከፈለጉ የኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት ቤት እና ሕዝብም የራሳቸውን ይጠቅሳሉ ብለው መለሱላቸው (Vgl. ፍራንሲስ፣ 2002፣ ገጽ.12)።

ይህ በጣሊያን ንጉስ ኡምቤርቶ ልኡክና በአፄ ምኒልክ እንዲሁም በእቴጌ ጣይቱ መካከል የተፈጠረው አለመግባባት ለአድዋ ጦርነት ቀጥተኛ መንስኤ ነበር። በዚህም ምክንያት የጣሊያን ጦር ወደ ኢትዮጵያ መሀል ሀገር ገብቶ ወረራ ፈፀመ። የጣሊያን ጠቅላይ ሚኒስትር ፍራንቸስኮ ክሪስቲ ኢትዮጵያን ለመውረርና በቅኝ ግዛት ለመግዛት ጄኔራል አሬስቴ ባራቲየሪን ላከ (vgl. ፍራንሲስ፣ 2002፣ ገጽ.12)። አፄ ምኒልክ ኢትዮጵያን ያለ ጦርነት አሳልፈው ላለመስጠት ወደ ኢትዮጵያ ህዝብ ዞረው ሁሉም አቅም ያለው ህዝብ ለሀገርና ለጋራው ጠላት ዙብ እንዲቆም ጥሪ አቀረቡ። ጠላት ጣሊያን ለመዋጋት ከሀገሪቱ ከሁሉም ክፍሎች የተውጣጡ ሰዎች ሀገሪቱን ለመጠበቅ ጥሪውን ተቀበሉ። አፄ ምኒልክ በራሳውያን (ነገሥታቱ) ታግዘው ሊያንቀሳቅሱት የቻሉት ጦር 100,000 - 120,000 ሕዝብ ከሁሉም የኢትዮጵያ ክፍሎች የተውጣጡ፣ ሁሉንም የኢትዮጵያ ብሔረሰቦች ያቀፈ ነበር። ከ“ተዋጊ ንግሥት” (ቬስታል፣ 2005)፣ እቴጌ ጣይቱ በመቀጠል፣ ብዙ ሴቶች ለውሃ አቅርቦት፣ ለሕክምና ዕርዳታና እስረኞችን በመጠበቅ በዚህ ጦርነት ለአገራቸው ነፃነት ተዋግተዋል (ፍራንሲስ፣ ገጽ 19) እና Vestal, 2005, ገጽ 28)። በዚህ ጦርነት ውስጥ ዋና አዛዦች የነበሩት ራስ መኮንን፣ ራስ ሚካኤል እና ራስ መንገሻ (ፍራንሲስ፣ 2002፣ ገጽ 19)።

ጣሊያኖች ወደ መሀል አገር እንዲገቡ፣ የሚኒሊክ የጦርነት ስልት የነበረው ማጥቃትና ማፈገፈግ ነበር። ጣሊያኖች ወደ ሰሜናዊው የትግራይ ክልል በደንብ ሲገቡ፣ ራስ መንገሻ በሴናፌ(ትግራይ) ደህንነት እንዲሰማቸው ትንሽ ድል ሰጥቷቸው። ኢትዮጵያውያን ለጣሊያኖች የሰጡት የድል ዜና በማስመልከት ጄኔራል ባራቲየሪ ለድል አድራጊነቱ እንደ ብሔራዊ ጀግና በመታየት በኢጣሊያን ሀገር በትልቁ ተከበረለት። ጣሊያኖች በድል አድራጊነት እርግጠኞች ስለነበሩና ጄኔራሉ ኢትዮጵያን በቅኝ ግዛት ለማስተዳደር የበለጠ ወታደሮችና ገንዘብ እንዲቀርብለት ጠየቀ (vgl. ፍራንሲስ፣ 2002፣ ገጽ 23)። በታህሳስ እ.ኤ.አ 1895 የጣሊያን ጦር በኢትዮጵያ ለሁለት ተከፈለ ፣ ጄኔራል ባራቲየሪን ዋና ኃይሉን ማዘዙን ቀጠለ፣ ነገር ግን አንዱ የኃይሉ ክፍል በኮሎኔል ቶሴሊ ተተካ። ይህ የቡድኑ አካል በራስ መኮንን እና በእርሳቸው የሚመራው የጦር ኃይሎች በአምባ አላጌ ያሉ የጣሊያን ሃይሎች በቅፅበት በኃይለኛ ሁኔታ በመምታት ከጣሊያን ጦር አንድም ሳይተርፍ ኢትዮጵያውያኖች መሳሪያና ጥይቶችን ማርከዋል (vgl. ፍራንሲስ, 2002, ገጽ 24)። በተማረኩት የጦር መሳሪያዎች ምኒልክ ራስ መኮንንን በመቀሌ (ትግራይ) ውስጥ ጣሊያኖች ወደ ገነቡት ምሽግ እንዲሄዱ (እንዲዘምቱ) አዘዙ። መቀሌ ላይ ዋና (Major) ጋሊያኖ የጣሊያንን ጦር አዛዥ ነበር። የሱ ስልት የኢትዮጵያ ወታደሮች የሚበሉትን ቀለብ (እህል) እስከሚያልቅ ድረስ መጠበቅና በረሃብ ሲደክሙ ለመዋጋት ነበር። ምኒልክ ትዕግስታቸው እያለቀ በመሄዱና በመጨረሻም በራስ መኮንን የተጠበቀው ጣሊያኖችን ለማሸነፍ እቴጌ ጣይቱ ወታደሮቻቸውን ድል እንዲያደርጉ ወደ መቀሌ ላኩ። ጥር 9 ቀን እ.ኤ.አ 1896 900 የእቴጌ ጣይቱ ወታደሮች የጣሊያንን ጥልቅ የውኃ ማጠራቀሚያ ጉርጓድ (የውኃ አቅርቦታቸውን) እንዲያበላሹባቸው አደረጉ። ስለዚህ ጣሊያኖች ውሃቸውን በራሽን መስጠት ነበረባቸው በዚህም ምክንያት በጣም ተዳክሙ (vgl. ፍራንሲስ፣ 2002፣ ገጽ.27)። ለ 41 ቀናት ኢትዮጵያውያን እና ጣሊያኖች መቀሌ ላይ ሲዋጉ ሁለቱም ወገኖች አንዱ በረሃብ ሌላኛው በውሃ ጥም ተዳክመው ነበር። በመጨረሻም ጣሊያኖች አፈገፈጉና መቀሌን ጥለው ወጡ።

ምኒልክም የጦር እስረኞችን ለመለዋወጥ ወደ መቀሌ ተጓዙ። ባራቲየሪ (Baratieri) እና ሠራዊቱ በሰፈሩበት አድዋ (Adwa) አካባቢ የምኒልክም ሠራዊት ሰፈረ (vgl. ፍራንሲስ፣ 2002, ገጽ.31)። ለባራቲየሪ ብዙ ስጋት ስለነበረበት፣ በአድዋ ወሳኙን ጦርነት ለማሸነፍ ስትራቴጂ ነደፈ። ሠራዊቱን እኩል ለሶስት ከፍሎ በአንድ ጊዜ አድዋ ላይ ጥቃት ለመስጠት አስቦ ወታደሮቹን በአድዋ ዙሪያ ሆነው የምኒልክን ጦር ወደ ውስጥ ዘልቀው ሲገቡ ዙሪያውን ለመክብብ የታሰበ ነበር። ነገር ግን ሦስቱ የሰራዊቱ ክፍሎች በውጊያው ወቅት እርስበርስ መግባባት አልቻሉም፣ በማያውቁት የመሬት አቀማመጥ የሚመራቸው አስተማማኝ የመሬት ተሽከርካሪዎች እና ለአውሮፓ ክረምት ተብሎ የተነደፉ መሣሪያዎች አልነበራቸውም (vgl. ቬስታል፣ 2005፣ ገጽ. 28)። ስለዚህ አፄ ምኒልክ ወታደሮቻቸውን ጥቃት እዲስነዝሩ መጋቢት 1 ቀን እ.ኤ.አ 1896 አዘዙ (vgl. ፍራንሲስ፣ 2002፣ ገጽ.33)። ጦርነቱ ገና ረፋድ ላይ ተጀምሮ 5 ሰዓት የፈጀ ሲሆን እኩል ቀን አካባቢ ጄኔራል ባራቲየሪ አፈግፍጎ በመጨረሻም ማምለጥ ችሏል። የአድዋ ጦርነት በኢትዮጵያውያኖች ድል አድራጊነት ተጠናቀቀ (vgl. ፍራንሲስ፣ 2002፣ ገጽ.35)።

በዘመናዊ ታሪክ ውስጥ ለመጀመሪያ ጊዜ፣ በቅኝ ግዛት ወቅት፣ አንድ የአፍሪካ ንጉሥ (ኢምፓየር) የአውሮፓን ታላቅ ሃይል በማሸነፍ የአውሮፓውያን የማይሸነፍ እንቅስቃሴ መስበር የቻለ ንጉሥ ነው (vgl. ፍራንሲስ፣ 2002፣ ገጽ.35)።

ጦርነቱ ካሸነፈ በኋላ አፄ ምኒልክ ለብዙዎች ሞት ምክንያት ባለማግኘታቸው ድላቸውን ከማክበር ይልቅ የብዙ ክርስቲያን ወንድሞችን ሞት በማሰብ ለሦስት ቀናት የሚቆይ ብሔራዊ የሀዘን ቀን አዋጅ አወጀ (vgl. ቬስታል፣ 2005፣ ገጽ.29)።

ጣሊያን የ 5 ሚሊዮን ዶላር ወርቅ ካሳ ከፈለች። አፄ ምኒልክ ለምን ጣሊያንን ከአፍሪካ ቀንድ እስከመጨረሻው ያላባረሩበት ምክንያት አጠያያቂ ነው። ቢሸነፉም ጣሊያኖች በአሁኗ ኤርትራ ቅኝ ግዛታቸውን እንዲቀጥሉ ፈቅዶላቸዋል፣ በዚህም ሰው ሰራሽ እና ፍፁም የዘፈቀደ ድንበር እውቅና በመስጠት፣ ተመሳሳይ ብሔር፣ ቋንቋና ባህል ያላቸውን ሰዎች በመለያየት እስከ ዛሬ ድረስ ለዘለቀው ግጭቶች መፈልፈያ ሆነ። ለዚህ ምክንያቱ ንጉሠ ነገሥቱ ሀብታቸውን ከመጠን በላይ መጨናነቅ ስላልፈለጉ ሊሆን ይችላል ምክንያቱም ኢትዮጵያ በዚህ ወቅት በረሃብና በውስጥ ግጭቶች ተጎዳች። ኢትዮጵያ የባህር ዳርቻ እና የቀይ ባህር መዳረሻ አጥታለች (vgl. ቬስታል፣ 2005፣ ገጽ.29 እና ገጽ.31 እና ገጽ.33)።

ለኢትዮጵያ ይህ ጦርነት እጅግ አስፈላጊ ነበር። የራሳቸውን ነፃነት ለማስጠበቅ ብቻም ሳይሆን ኢትዮጵያዊ ማንነትን ለመፍጠርም ጭምር። አፄ ምኒልክ ከየአገሪቱ ክፍል አብዛኞቹን ነገሥታት በአንድነት በማሰባሰብ አንድ ማዕከላዊ መንግሥት እንዲመሠረት መሠረቱን ጥለው፣ አዲስ የብሔራዊ አንድነትና የማንነት ምልክት ሊሆን ይችላል በሚል ሀሣብ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንን እንደ ምልክት በመተካት ለብዙ ሃይማኖቶችና ሕዝቦች ያላት ዘመናዊት ኢትዮጵያ መንገድ ጠርጓል (vgl. ቬስታል፣ 2005፣ ገጽ.31)። የአድዋ ጦርነት ማግስትም ከድል በኋላ የነጻነት ስሜት፣ የሀገር ኩራትና ሌሎች ብዙ አፍሪካውያንና አፍሪካውያን በቅኝ ግዛት ዘግናኝና ውርደት ያጡትን የማይበገር የአውሮፓ ትርክት እረፍት በማግኘቱ ስነ ልቦናዊም ነበር (vgl. , ገጽ.32)።

ስለዚህ የአድዋ ጦርነት ከታሪካዊ እሴት ባለፈ ለአፍሪካ ነፃነት እጅግ ጠቃሚ ተምሳሌታዊ እሴት አለው። የአውሮፓውያን የበላይ ናቸው ተብሎ የሚታሰበው በድንጋይ የተቀረጸ የተፈጥሮ ሕግ ሳይሆን በዳግማዊ አፄ ምኒልክ ዘመን በኢትዮጵያውያን መሸነፋቸውን፣ ኢትዮጵያን በአውሮፓ ቅኝ ግዛት ያልተገዛች የአፍሪካ ብቸኛ አገር አድርጓታል።

የዚህ ጦርነት ትሩፋት የኢትዮጵያን ባህላዊ ልማዶች፣ ሃይማኖቶች፣ ልዩ ልዩ ቋንቋዎች እና ቅዱሳት መጻሕፍት በቅኝ ግዛት እንዳይወድሙ በመጠበቅ ነው። ስለዚህም ይህ ድል ሽንፈት ቢሆን ኖሮ የኢትዮጵያ ታሪክ ምን ያህል የተለየ ይሆን እንደነበር ማስታወስ ትልቅ ጠቀሜታ አለው። የዚህ ጦርነት ትሩፋት በኩራት ሊለበስና ሊታወስ ይገባዋል።

ማውጫ / Bibliography / Literaturverzeichnis:

ፍራንሲስ, ጆ (2002). የአድዋ ጦርነት - የአድዋ ፍጥነት. አዲስ አበባ፣ ኢትዮጵያ፡ የሻማ መጽሐፍት።

ሚልኪያስ, ፒ. (2005). የአድዋ ጦርነት፡ በአውሮፓ ቅኝ አገዛዝ ላይ የኢትዮጵያ ታሪካዊ ድል። በ P. M. Metaferia, The Battle of Adwa - በአውሮፓ ቅኝ አገዛዝ ላይ ስለ ኢትዮጵያ ድል ነፃ-በራቅ (ገጽ. 37-88). ዩኤስኤ፡ አልጎራ ህትመት

ቬስትታል, ቲ.ኤም. (2005). የአድዋ ጦርነት እና ለዛሬው ፋይዳው ንፃባሪቅ። በፒ.ኤም.

Metaferia, The Battle of Adwa - ኢትዮጵያ በአውሮፓ ቅኝ አገዛዝ ላይ ስለሰመዘገበችው ድል ነፃ-በራቅ (ገጽ. 21-35)። ዩኤስኤ፡ አልጎራ ህትመት

Literaturverzeichnis / Bibliography

Francis, J. (2002). The Battle of Adwa - የአድዋ ጦርነት. Addis Ababa, Ethiopia: Shama Books.

Milkias, P. (2005). The Battle of Adwa: The Historic Victory of Ethiopia over European Colonialism. In P. M. Metaferia, The Battle of Adwa - Reflections on Ethiopia's Victory

against European Colonialism (S. 37-88). U.S.A: Algora Publishing. Vestal, T. M. (2005).

Reflections on the Battle of Adwa and its Significance for today. In P. M. Metaferia, The

Battle of Adwa - Reflections on Ethiopia's Victory against European Colonialism (S. 21-35).

U.S.A: Algora Publishing.